

KAMILA ZIÓŁKOWSKA-WEISS¹
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Przestrzenne rozmieszczenie Polonii w Wielkiej Metropolii Chicagowskiej

Amerykanie o polskich korzeniach stanowią jedną z najliczniejszych grup narodowościowych zarówno w samym mieście, jak i w Wielkiej Metropolii Chicagowskiej (zaraz po Meksykanach). Stawiając pytanie, ilu Amerykanów polskiego pochodzenia mieszka w Chicago lub na przedmieściach, na ogół nie znajduje się takich samych odpowiedzi. Dysproporcje biorą się stąd, że nie ma konkretnego kryterium, kogo można bądź należy zaliczyć do polskiej grupy narodowościowej, jak również stąd, że nie wszyscy biorą udział w ogólnym spisie ludności. Celem artykułu jest ukazanie rozmieszczenia przestrzennego Polonii zamieszkującej Wielką Metropolię Chicagowską w latach 1980, 1990, 2000 i 2010, oraz analiza zjawiska rozprzestrzeniania się Polonii poza granice miasta Chicago, do innych hrabstw. Analizie poddana została również koncentracja Polaków zamieszkujących poszczególne dzielnice miasta Chicago w roku 1980 i 2010 oraz omówienie zjawiska migrowania przez Polonię ze starych dzielnic śródmiejskich do bogatszych, dalej oddalonych od centrum.

Słowa kluczowe: Polonia, Chicago, rozmieszczenie ludności, diaspora

Spatial Distribution of the Polonia in the Large Chicago Metropolitan Area

Americans with Polish roots constitute one of the largest ethnic groups, both in the city itself as well as in the Larger Chicago Metropolitan Area (just after Mexicans). When trying to answer the question of how many Americans of Polish origin live in Chicago or surrounding areas, the same answers are generally never found twice. The reason for such disproportions is that there is no particular criterion who can or should be included in the Polish ethnic group and not all people take part in the general population census as well.

The objective of the article is to present the spatial distribution of the Polonia in the Larger Chicago Metropolitan Area in the following years: 1980, 1990, 2000 and 2010 as well as to analyse the phenomenon of the spreading of the Polonia beyond the boundaries of the city to other

¹ Kontakt: kamilazw@up.krakow.pl

counties. The concentration of Poles living in specific districts of the city of Chicago in the years 1980 and 2010 as well as the discussion of the phenomenon of migration of the Polonia from Inner-city districts to richer ones located further from the centre are also the subject of analysis.

Keywords: Poles, Chicago, spatial distribution, diaspora

Wprowadzenie i przegląd literatury

Polaków w stanie Illinois jest bardzo dużo, a Polonia w Chicago tworzy jedno z większych skupisk Polaków na świecie (Napierała, Małek 2013). Nie brakuje literatury dotyczącej jej historii, życia społecznego i kulturalnego.

Badania nad polską emigracją w Stanach Zjednoczonych rozpoczęły się w 1919 roku z inicjatywy Floriana Znanińskiego i Williama Thomasa. W latach siedemdziesiątych XX wieku problematyka ta pomyślana była jako część szerszych badań nad stosunkami etnicznymi (Kubiak, Paluch 1980) i na gruncie polskim przez cały szereg lat znajdowała się w kręgu oddziaływań amerykańskiej myśli naukowej, z której czerpano inspiracje empiryczne oraz teoretyczne. Badania społeczności polonijnej w USA koncentrowały się nie tylko na dziejach wychodźstwa polskiego. W kręgu naukowego poznania znalazły się również kwestie dotyczące procesów asymilacji (Morawska, Kubiak 1980); problematyka przemian zbiorowości etnicznych (Rokicki 1992; Babiński 1977; Frysztacki 1986); mobilizacji etnicznej (Siemińska 1978); życia codziennego Polonii (Mucha 1996), tradycji i kultury społeczności polonijnej (Posern-Zieliński 1982) czy oświaty (Praszałowicz 1986), a także zagadnienia związane z tożsamością i świadomością etniczną (Paleczny 1989; Mostwin 1985). Ograniczenie zakresu badań nad polską emigracją w Stanach Zjednoczonych związane jest z obserwowaną od ostatniej dekady XX wieku zmianą kierunku zainteresowań amerykańskich badaczy etniczności. Wraz ze spadkiem napływu Europejczyków na terytorium USA i zdefiniowaniem tożsamości białych mniejszości w kategoriach etniczności symbolicznej (tzw. *symbolic ethnicity*), sytuacyjnej czy wynalezionej (tzw. *invented ethnicity*) (Gans 1996), głównym obiektem badawczym stali się tam przybysze z Wysp Pacyfiku (intensywnie napływający od 1965 roku), Meksykanie i Portorykańczycy oraz emigranci z południowo-wschodniej Azji. Skoncentrowano się więc na analizie procesów ich adaptacji do społeczeństwa amerykańskiego, tym samym poświęcając mniejszą uwagę sytuacji europejskich zbiorowości oraz ich potomkom².

Na gruncie polskim zaobserwowano również słabnące zainteresowanie amerykańską Polonią. Jej miejsce coraz częściej zajmują monografie poświęcone innym

² Wyrazem tej tendencji są między innymi prace Richarda Alby i Victora Nee (2005), *Remaking the American Mainstream. Assimilation and Contemporary Immigration*, Cambridge: Harvard University, a także Rubena G. Rumbaut, Mary C. Waters i Reeda Ueada (2007), *The New Americans. A Guide to Immigration since 1965*, Cambridge: Harvard University.

grupom etnicznym w USA, np. Włochom czy Meksykanom³, a także dużo uwagi poświęca się obecnie poakcesyjnym migracjom Polaków i ich sytuacji w krajach europejskich. Z ważniejszych ostatnich, polskich badań, poświęconych kwestiom polskiej emigracji w Stanach Zjednoczonych, wymienić należy badania Barbary Sakson (2005, 2007, 2009) nad imigrantami polskimi w Wielkiej Metropolii Chicagowskiej⁴. Do dokonania rozmieszczenia przestrzennego chicagowskiej Polonii przydatne były raporty Barbary Sakson z lat: 2005⁵, 2006⁶ oraz 2007⁷.

Cennymi opracowaniami są badania Krystyny Iglickiej (2008) nad procesami emigracji legalnej do USA oraz prace Grzegorza Babińskiego (2009), który pisał o przemianach zbiorowości polonijnej. Uzupełnienie ich stanowią badania nad problematyką relacji pomiędzy Polonią a innymi grupami etnicznymi w USA (Praszałowicz 1986, Fiń 2013, Sosnowska 2012, Morawska 2004), w których podjęta została próba analizy procesów integracji oraz asymilacji polskich imigrantów do amerykańskiego społeczeństwa przyjmującego.

Pisząc o Polonii mieszkającej w Wielkiej Metropolii Chicagowskiej, nie sposób pominąć prac Tadeusza Palecznego⁸ czy Danuty Mostwin⁹, którzy pisali o zagadnieniu tożsamości i świadomości etnicznej Polonii w USA.

Metody i analiza źródeł

Analizując rozmieszczenie Polonii w Wielkiej Metropolii Chicagowskiej oraz liczbę jej członków, autorka niniejszego opracowania korzystała z licznych raportów. Były to amerykańskie raporty dotyczące sytuacji społeczno-demograficzno-ekonomicznej Polonii¹⁰.

³ Np. Banaś (2005), *Etniczność na sprzedaż*, Kaganiec-Kamieńska (2008), *Tożsamość na pograniczu kultur. Meksykańska grupa etniczna w Stanach Zjednoczonych*.

⁴ W szczególności artykuł jej autorstwa, który ukazał się na ten temat w roku 2009 pt. *Zmiany zachodzące w najnowszej emigracji z Polski na teren Wielkiej Metropolii Chicagowskiej a model życia «preferowany» na emigracji*.

⁵ *Najnowsza emigracja Polaków do Stanów Zjednoczonych na przykładzie metropolii Chicagowskiej: stagnacja czy zmiany?*

⁶ *Po drugiej stronie Oceanu. Nowi emigranci z Polski w metropolii Chicagowskiej*.

⁷ *Współcześni polscy emigranci w metropolii Chicago*.

⁸ T. Paleczny (1989), *Ewolucja ideologii i przemiany tożsamości narodowej Polonii w Stanach Zjednoczonych w latach 1870–1970*.

⁹ D. Mostwin (1991), *Emigranci polscy w USA*.

¹⁰ Do najważniejszych raportów, dzięki którym autorka mogła dokonać charakterystyki chicagowskiej Polonii, należą: *2013 Yearbook of Immigration Statistic, A National Institute for Polish and Polish American Affairs, Census 2000 Summary Ancestry-Polish, U.S. Census Bureau, Department of Commerce, BEA, National Income Accounts, Department of Commerce, BEA, National Income Accounts, Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis (BEA), Department Stanu Illinois – The Illinois State Department of Economic Development, FBP-1 Profile of Selected Demographic and Social Characteristics: 2000, People Born in Poland, U.S. Census Bureau, Special Tabulations (STP-159)*,

Zgromadzony materiał został uporządkowany i zestawiony w formie tabelarycznej oraz graficznej. Wykorzystano tu metody prezentacji graficznej, a zwłaszcza kartografii komputerowej, umożliwiającej bezpośrednie przejście od zebranych danych do obrazu kartograficznego (Chojnicki, Dziewoński 1978). Do opracowania danych ilościowych posłużono się głównie metodami kartodiagramów i kartogramów, natomiast do opracowania danych jakościowych wykorzystano metody sygnaturowe i zasięgów (Ratajski 1973). Przedstawienie problematyki badawczej na mapach (zwłaszcza w rozdziale drugim) pozwoliło analizować prawidłowości przestrzennego zróżnicowania badanych zjawisk. Na potrzeby analizy danych empirycznych wykorzystano metodę kartograficzną polegającą na opracowaniu szczegółowych map przedstawiających rozmieszczenie i zagęszczenie Polonii w Wielkiej Metropolii Chicagowskiej. Mapy sporządzone zostały w oparciu o podkłady map drukowanych w systemie GIS-owskim.

Terminem, który należy wyjaśnić, jest termin Wielka Metropolia Chicagowska, który w niniejszym opracowaniu jest stosowany przez autorkę. Mianem tym określane jest zarówno sam obszar obejmujący kilka hrabstw, jak i ludność owego obszaru, w której skład wchodzi mieszkańcy samego miasta Chicago, a także jego przedmieść, skupiających kilkadziesiąt miast o własnym statusie prawnym, administracyjnym oraz o własnym systemie podatkowym. Wielka Metropolia Chicagowska obejmuje swym zasięgiem sześć hrabstw (DuPage, Lake, Cook, Will, Kane oraz McHenry), które przylegają do jeziora Michigan na terenie stanu Illinois (Sakson 2005). Samo miasto Chicago znajduje się w obrębie powiatu Cook, zajmując jego większą część. W samym Chicago znajduje się 98 dzielnic, przy czym Polacy stanowią najliczniejszą grupę etniczną w następujących dzielnicach: North Park, Jefferson Park, Archer Heights, Montclare, Avondale, Belmont-Cragin, Portage Park, Clearing, Dunning, Hegewish, Norwood Park, West Elsdon i West Lawn. Największa liczba Polaków zamieszkuje przedmieścia, stanowią oni ponad 20% populacji Lemont, Bridgeview, Forest View, Burbank, Calumet, Northbrook, Harwood Heights, Hickory Hills, McCook, Niles, Norridge i Posen, Buffalo Grove, Schaumburg. Z racji tego, że od lat 90. ubiegłego stulecia w Chicago obserwowane jest zjawisko przemieszczania się ludności z miasta Chicago na jego przedmieścia, autorka postanowiła swoje badania i analizy przeprowadzić poza miastem Chicago i w swoich badaniach uwzględnić Polonię zamieszkującą hrabstwa należące do Wielkiej Metropolii Chicagowskiej.

Illinois State Statistical Yearbook, Immigrant Number Use for Visa Issuances and Adjustments of Status in the Diversity Immigrant Category, Fiscal Years 2003–2012, Immigrants by Country of Birth: 1961–2005, 2005 Yearbook of Immigration Statistics, U.S. Department of Homeland Security, Office of Immigration Statistics, Population Division. Historical General Statistics on the Foreign-born Population of the United States: 1850 to 2000, Working Paper No. 81., Washington D.C.: U.S. Census Bureau, Selected Population Profile in the United States, S0201, 2011 American Community Survey, U.S. Bureau of the Census.

Rozmieszczenie Polonii w USA oraz w stanie Illinois w latach 1980, 1990, 2000 i 2010

Polska społeczność etniczna mieszka na terenie całych Stanów Zjednoczonych, przy czym w 2000 r. 41% tej społeczności żyło na północnym wschodzie, 38% na środkowym wschodzie, 11% na południu oraz 10% na zachodzie kraju (Piotrowska-Breger 2005). W latach 2000–2005 aż o 93 471 wzrosła liczba imigrantów polskiego pochodzenia na Florydzie (Radziłowski 2010). Przemieszczanie może być efektem wewnętrznych migracji Amerykanów polskiego pochodzenia, którzy po przejściu na emeryturę przesiedlają się na słoneczne południe, czyli od wybrzeży Florydy po Kalifornię (Blejwas 2001). Kierunki migracji Polaków ze stereotypowych stref osiedlenia w amerykańskich centrach do stanów, które wcześniej nie były celem polskich migracji, zauważył również polski MSZ: „W ostatnich latach obserwowany jest ciekawy rytm przepływu Polonii z północnowschodniej części USA (głównie Chicago i Nowy Jork) do Kalifornii, Arizony i Kolorado oraz na Florydę – przesiedlają się głównie osoby zamożne, które stać na zakup nieruchomości w tej części USA” (Raport MSW 2010: 87). Przenoszą się tam osoby, które posiadają oszczędności wystarczające do życiowej stabilizacji. W pewnym stopniu, co mogło być związane ze wzmagającym się kryzysem ekonomicznym w USA, obserwowany był też fakt powrotów do Polski przede wszystkim tych osób, które zakończyły pracę zawodową i zdecydowały się wrócić do kraju na emeryturę (Iglicka 2002). Coraz częściej również dochodzi do migracji Polonii z miast na przedmieścia, co spowodowane jest zwiększeniem zamożności chicagowskiej Polonii (kwestia ta zostanie omówiona w dalszej części artykułu).

Największy odsetek osób pochodzenia polskiego w stosunku do ogólnej liczby ludności stanu znajduje się w następujących stanach: Wisconsin (9,65%), Michigan (9,59%), Connecticut (8,85%), Illinois (8,1%), New Jersey (7,35%), Pensylwania (7,28%) oraz Massachusetts (5,76%) (Census 2010). W Wisconsin od lat 90. XIX wieku przebywa najwyższy odsetek Polaków w stosunku do ogólnej liczby ludności stanu (Albański, Krywult-Albańska 2012). Wykres 1. przedstawia odsetek Polaków w stosunku do całościowej liczby ludności stanu.

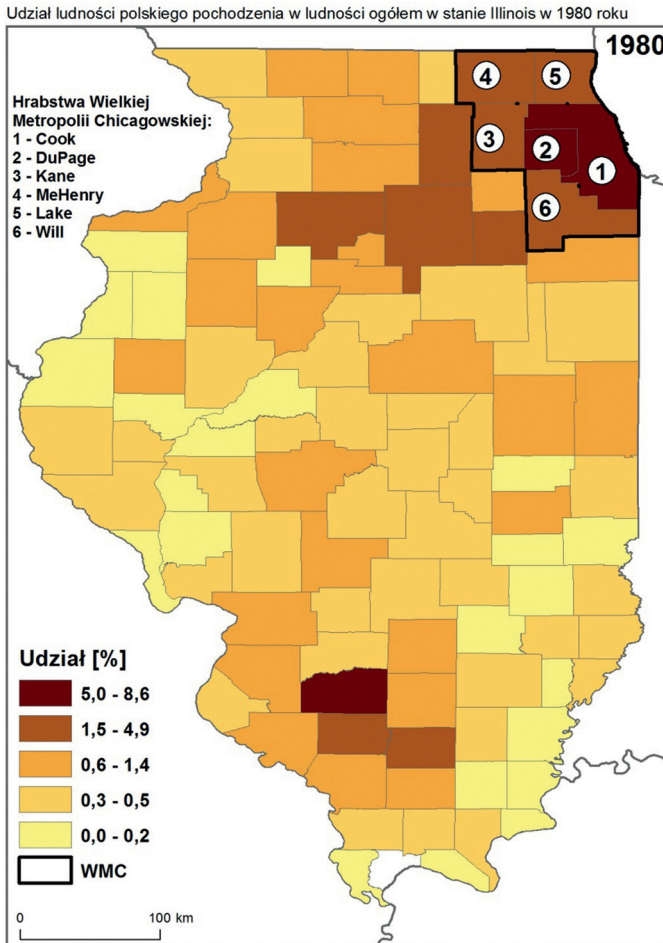
Amerykanie o polskich korzeniach stanowią jedną z najliczniejszych grup narodowościowych zarówno w samym mieście, jak i w Wielkiej Metropolii Chicagowskiej (zaraz po Meksykanach). Stawiając pytanie, ilu Amerykanów polskiego pochodzenia mieszka w Chicago lub na przedmieściach – na ogół nie znajduje się takich samych odpowiedzi. Dysproporcje biorą się stąd, że nie ma konkretnego kryterium, kogo można bądź należy zaliczyć do polskiej grupy narodowościowej, jak również stąd, że nie wszyscy biorą udział w ogólnym spisie ludności. Szacuje się, że w samym mieście jest co najmniej sto kilkadziesiąt tysięcy naszych rodaków, którzy przebywają w USA nielegalnie (Sarnecki 2002).

W centrum metropolii zamieszkują ludzie młodszy, podczas gdy w suburbiach żyje głównie ludność zamożniejsza, ogólnie starsza. Częstokrotnie jednak już pierwsze pokolenie imigrantów wybiera przedmieścia na miejsce swojego osiedlenia (Paral 2004). Zamieszkują oni przeważnie na północno-zachodnich przedmieściach, takich jak: Niles, Des Plaines, Park Ridge, Norridge, Naperville lub gdzie indziej. Nie wszędzie powstały już polskie kościoły, niemniej jednak zaczynają rozwijać się tam już polskie restauracje, piekarnie, czy sklepy.

Wykres 2., wykres 3., wykres 4., wykres 5. przedstawiają procent ludności pochodzenia polskiego w stosunku do całościowej liczby ludności zamieszkałej na

Wykres 2.

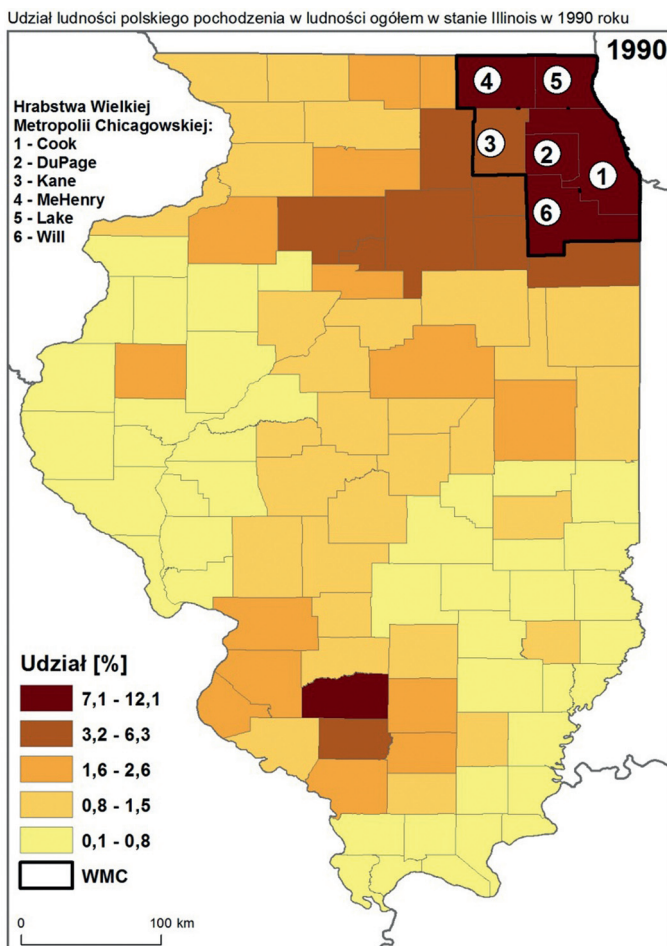
Rozmieszczenie Polonii w stanie Illinois w 1980

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Census Bureau.

Wykres 3.

Rozmieszczenie Polonii w stanie Illinois w 1990 roku

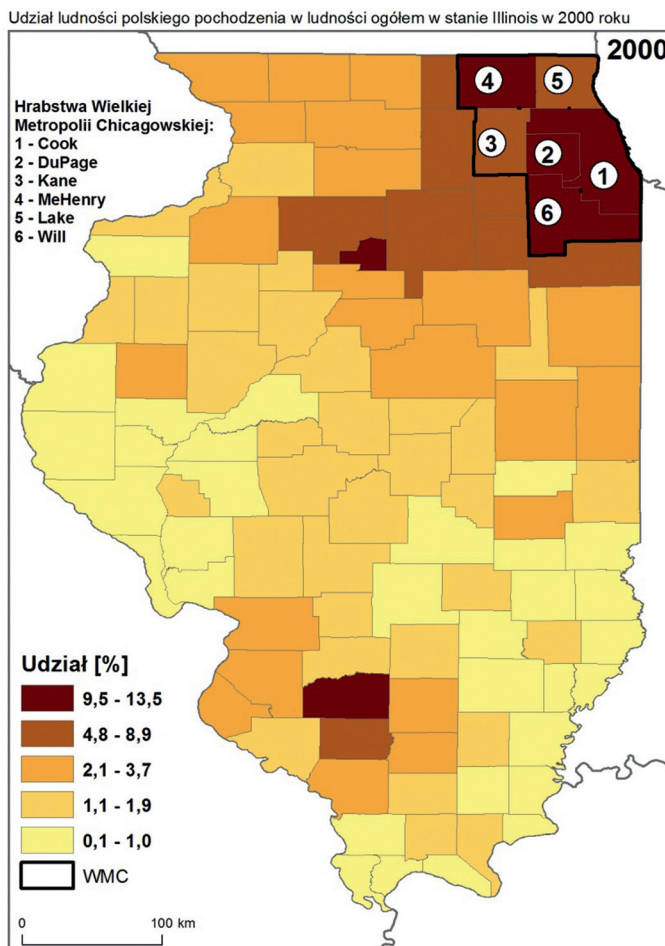

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Census Bureau.

terenie stanu Illinois w latach 1980, 1990, 2000 i 2010. Warto zauważyć, że liczba Polonii zamieszkującej stan Illinois systematycznie rośnie, podczas gdy w samym mieście Chicago zmniejsza się udział jej członków. Z racji emigracji Polonii z miasta Chicago i osiedlania się jej członków w sąsiednich hrabstwach, przyległych terytorialnie do hrabstwa Cook, na którego terenie leży Chicago, autorka poszerzyła obszar terytorialny badań o hrabstwa, wchodzące w skład Wielkiej Metropolii Chicagowskiej (w których z roku na rok przybywa Polonii), nie ograniczając swoich badań jedynie do miasta Chicago. Na wykresie 2., wykresie 3., wykresie 4., i wykresie 5. zaznaczone zostały cyframi 1–6 hrabstwa wchodzące w skład Wielkiej

Wykres 4.

Rozmieszczenie Polonii w stanie Illinois w 2000

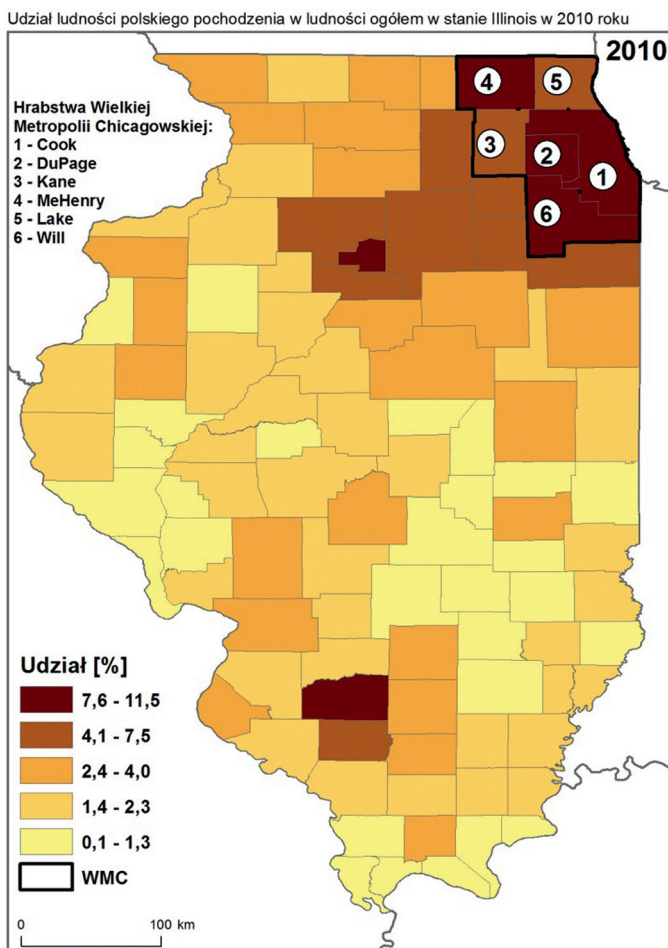

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Census Bureau.

Metropolii Chicagowskiej, na której terenie robione były badania. Przedstawiają one rozmieszczenie i liczebność Polonii w Illinois w latach 1980, 1990, 2000 i 2010.

Liczebność osób polskiego pochodzenia w stanie Illinois niewiele (o 3,1%) zmniejszyła się w 2000 r. w porównaniu z rokiem 1990. W samej metropolii Chicago zmniejszyła się ona o 19,7%, a na przedmieściach hrabstwa Cook o 8,0%. W tym samym czasie wzrosła w hrabstwach położonych dalej od miasta, tj. o 55,0% w Will oraz 46,4% w McHenry. Na przedmieściach miasta najliczniejsza grupa polskiej populacji tworzy się w Naperville (13,9 tys. osób), Schaumburg (11,1 tys.) oraz Arlington Heights (11,0 tys.). Ogromnym udziałem polskiej społeczności

Rozmieszczenie Polonii w stanie Illinois w 2010

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Census Bureau.

charakteryzują się również północne przedmieścia hrabstwa Cook, między innymi Park Ridge i Niles, oraz południowy zachód hrabstwa Cook, czyli miejscowości takie, jak: Tinley Park, Burbank, Orland Park i Lemont. Jednakże porównanie ogólnych spisów ludności z czterech ostatnich dekad wskazuje, że w społeczności polonijnej nastąpiły ważne zmiany. Według spisu z roku 1980, w Wielkiej Metropolii Chicagowskiej mieszkało 7,1 mln osób, z tego oficjalnie 435 tys. osób polskiego pochodzenia, co stanowi 6,1%. Natomiast 10 lat później w Wielkiej Metropolii Chicagowskiej mieszkało 7,26 mln osób, a liczba polskiej grupy narodowościowej wzrosła do 647 tys. (8,9%), jednak spis z 2010 roku ujawnił, że na 8,1 mln

Tabela 1.

Miejsce zamieszkania ludności polskiego pochodzenia według spisów ludności w 1990 r. oraz 2010 r.

Rejon zamieszkania	1990	2010	Zmiana absolutna	Zmiana w %
Illinois	926 827	932 996	6 169	-3,1
Metropolia	853 742	820 548	-33 194	-3,9
Cook	610 027	530 645	-79 382	-13,0
Chicago	261 899	210 421	-51 478	-19,7
Cook (przedmieścia)	348 128	320 224	-27 904	-8,0
DuPage	105 565	110 425	4 860	4,6
Kane	21 552	28 020	6 468	30,0
Lake	54 580	57 249	2 669	4,9
McHenry	22 519	32 974	10 455	46,4
Will	39 499	61 235	21 736	55,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie The Polish Community in Metro Chicago, 2011. The Polish American Association, Chicago, s. 4.

mieszkańców Polacy stanowili 10,1% (820 tys.). Tabela 1. przedstawia miejsce zamieszkania ludności o polskich korzeniach w poszczególnych hrabstwach w latach 1990 oraz 2010.

W obrębie hrabstw składających się na Wielką Metropolię Chicagowską najważniejsze miejsce przypada na hrabstwo Cook, gdzie oficjalnie zamieszkuje 530,6 tys. Polaków. Hrabstwo DuPage zamieszkuje 110,4 tys. osób o polskich korzeniach, kolejne jest hrabstwo Will (61,2 tys.), hrabstwo Lake (57,2 tys.), McHenry (32,9 tys.) oraz Kane (28,0 tys.). Najliczniejszy udział osób polskiego pochodzenia w stosunku do populacji ogółem odnotowany został w hrabstwie McHenry (12,7%) oraz w hrabstwach DuPage i Will (niewiele powyżej 12%). Z ogólnej liczby wszystkich Amerykanów polskiego pochodzenia, zamieszkałych w Chicago i otaczających je sześciu hrabstwach (tworzących Wielką Metropolię Chicagowską), w 1980 roku 48% mieszkało w mieście Chicago, 36% w hrabstwie Cook, a 16% w pozostałych pięciu hrabstwach. W 1990 roku 34% tej populacji zamieszkiwało w mieście Chicago, 40% w hrabstwie Cook, a 26% w pozostałych pięciu hrabstwach. Dekadę później relacje przedstawiają się następująco: 26% – Chicago; 39% – hrabstwo Cook, a 35% – pozostałe hrabstwa (tabela 2.). Z danych pochodzących ze spisów ludności wyraźnie widać, że od roku 1980 ubywa ludności polskiego pochodzenia w samym mieście Chicago, a przybywa w hrabstwie Cook oraz w pozostałych pięciu hrabstwach.

Tabela 2.

Zmiany miejsca zamieszkania ludności pochodzenia polskiego według spisów ludności: 1980, 1990, 2000 rok

Data spisu powszechnego	1980	1990	2000
Miasto Chicago	48%	34%	26%
Hrabstwo Cook	36%	40%	39%
Pozostałe hrabstwa	16%	26%	35%

Źródło: Obliczenia własne: Dane U.S. Census Bureau, Census 1980, 1990, 2000.

W 1980 roku nieco więcej niż połowa polskiej grupy narodowościowej zamieszkiwała suburbia, tj. tereny droższe i o wyższym statusie życia. Jednak w 1990 roku było to już 66% (The Chicago Area Polish Community, 1992), a w roku 2000 prawie 75%. Czyli, jak pisze Sakson (2009), można zaobserwować, że w ostatnim dwudziestoleciu procent Polaków zamieszkujących w samym mieście Chicago w stosunku do ogólnej liczby ludności miasta jest względnie jednakowy i wynosi 6,9%–7,9%, co odpowiada liczbie 209 000–220 000 osób. Inaczej jest natomiast w hrabstwach przylegających do miasta, ponieważ obserwuje się w nich duży wzrost odsetka Polaków. Udział polskiej grupy narodowościowej powiększył się od 1980 r. do 2010 r. w każdym hrabstwie średnio 3 do 4 razy.

Rozmieszczenie przestrzenne Polonii w poszczególnych dzielnicach Chicago

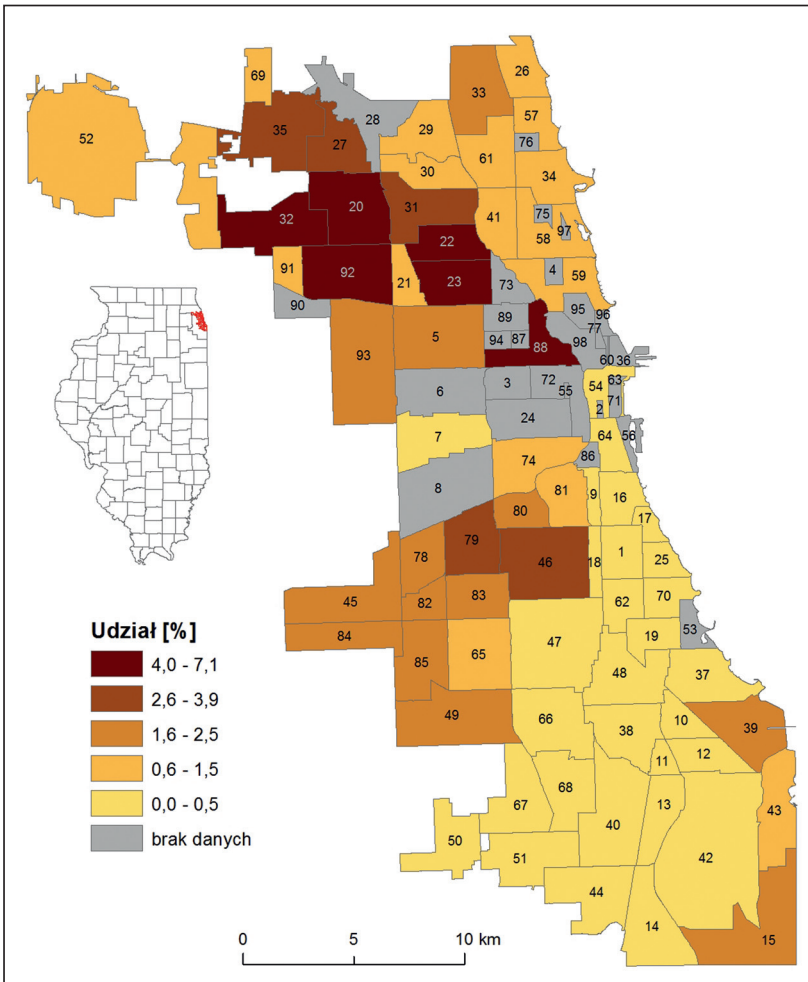
W samym Chicago znajduje się 98 dzielnic, przy czym emigranci z Polski stanowią najliczniejszą grupę narodowościową w takich dzielnicach, jak: Avondale, Archer Heights, Clearing, Belmont-Cragin, Dunning, Hegewish, Montclare, Jefferson Park, North Park, Norwood Park, West Elsdon, Portage Park i West Lawn (Grossman 2004) (wykres 8.). Najwięcej Polaków osiedla się na przedmieściach; mimo dużego rozproszenia tworzą ponad 20% populacji Lemont, Bridgeview, Burbank, McCook, Calumet, Forest View, Norridge, Harwood Heights, Hickory Hills, Niles, Addison i Posen.

W ciągu ostatnich dziesięcioleci zachodzą generalne zmiany w strukturze narodowościowej mieszkańców poszczególnych dzielnic. Między innymi dokonuje się stopniowa dezintegracja tradycyjnych gett narodowościowych, która w stosunkowo małym stopniu dotyczy skupisk murzyńskich. Prócz tego występuje trend do tworzenia się nowych skupisk, np. latynoamerykańskich. Jest to wynikiem tego, że imigranci z Ameryki Łacińskiej tworzą najuboższe warstwy, cechują się brakiem znajomości języka i zamieszkują w najtańszych mieszkaniach, pośród „swoich”

ponieważ można się łatwo porozumieć oraz uzyskać pomoc w znalezieniu pracy (Massey 1993). Członkowie tych społeczności stosują strategie przetrwania, zachowując jednocześnie swoją tożsamość narodową, co objawia się tworzeniem małych ojczyzn, oddzielających ich w sensie przestrzennym i społeczno-kulturowym od społeczeństwa przyjmującego, w tym przypadku obywateli USA. Podobnie zachowywali się imigranci z Polski, zwłaszcza pod koniec XIX w. (Wirth 1956; Wallis 1987; Walaszek 2001). Inne getta wykazują skłonności do rozpadania się,

Wykres 6.

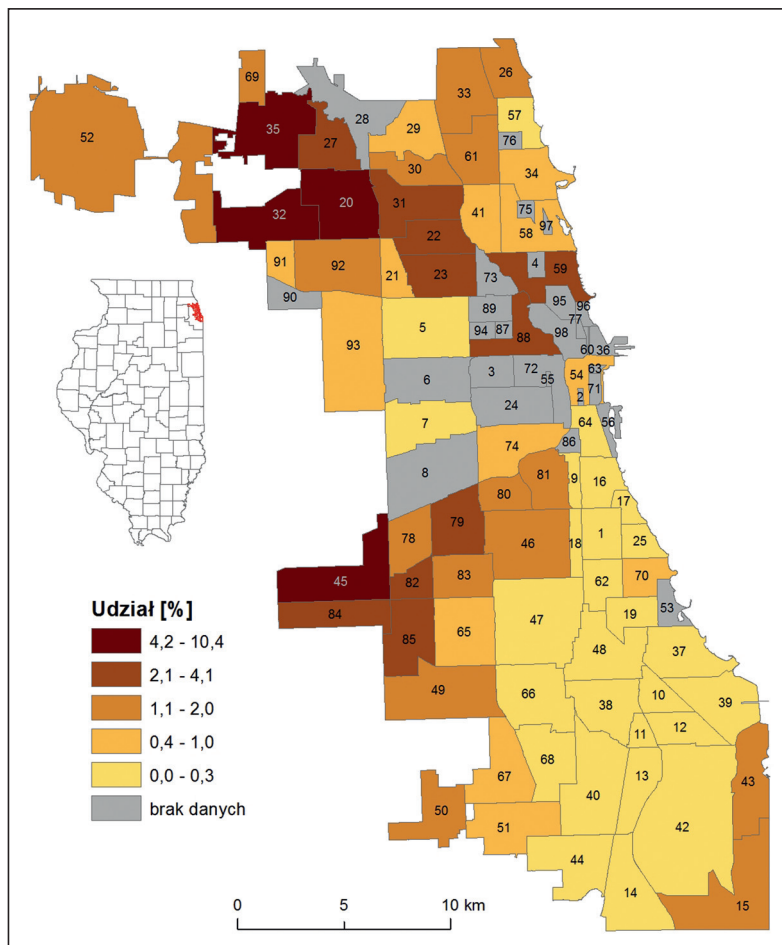
Koncentracja osób polskiego pochodzenia zamieszkujących poszczególne dzielnice miasta Chicago w roku 1980

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Census Bureau.

Wykres 7.

Koncentracja osób polskiego pochodzenia zamieszkujących poszczególne dzielnice miasta Chicago w roku 2010

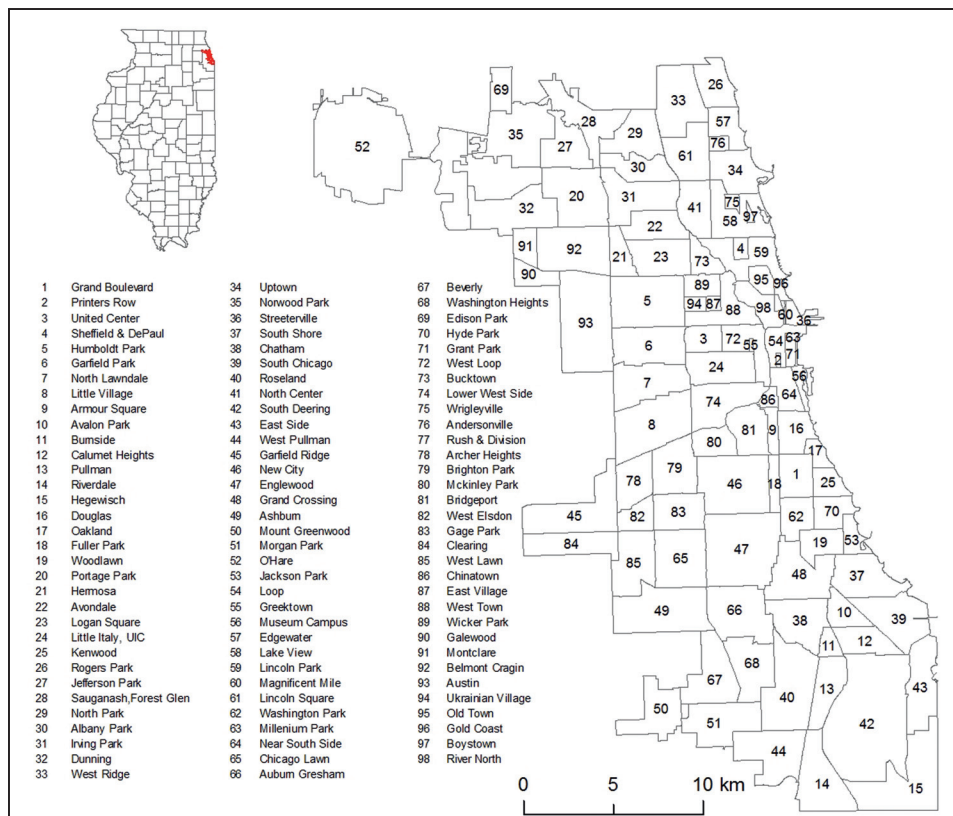

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Census Bureau.

co można wiązać ze zmianą statusu ekonomicznego, z większym ustabilizowaniem grup etnicznych drugiego bądź trzeciego pokolenia imigrantów. Zbliżoną tendencję (tzn. stopniowego rozpadu) widzimy wśród polskich skupisk etnicznych. Zaczynają one stopniowo zmieniać swój narodowy charakter. Szczególnie widoczne jest to w ostatnim dziesięcioleciu, kiedy to zaobserwować można spadek ilościowy zamieszkującej tam Polonii pośród mieszkańców kolejnych dzielnic. Przykładem może być Jackowo, które zlokalizowane jest w dzielnicy Avondale: liczba osób polskiego pochodzenia zmalała tam o około 2,5 tys., co stało się powodem

Wykres 8.

Rozmieszczenie dzielnic Chicago

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Census Bureau.

zmniejszenia się polonijnego odsetka o ponad 10% w latach 1990–2000 (Sakson 2005). Wykres 6. i wykres 7. przedstawia liczbę osób polskiego pochodzenia zamieszkujących dzielnice miasta Chicago w roku 1980 oraz 2010 r.

Polskie dzielnice w Chicago jeszcze na początku XX w. przyjęły nazwy parafii. Polacy rzadko stosują amerykańskie nazwy zamieszkiwanych przez siebie dzielnic. W ten sposób powstały nazwy: Stanisławowo – od parafii św. Stanisława (nazywana przez Polaków również Małą Warszawą), Trójcowo – od kościoła św. Trójcy, Jackowo, Władysławowo, Helenowo. Najważniejsze polskie osiedla w latach 50. XX wieku znajdowały się w północno-zachodniej części Chicago (Northwest Side), i ciągnęły się wzdłuż Milwaukee Avenue (tzw. Polskiego Broadwayu) aż do przedmieść. Northwest Side obejmuje następujące dzielnice: Portage Park, Irving Park, Dunning, Montclare, Belmont Cragin oraz Hermosa, z których w przeciągu ostatnich 30 lat znacząco wyemigrowali Polacy, przenosząc się na przedmieścia Chicago oraz do

sąsiednich hrabstw. Główna polska dzielnica mieściła się w trójkącie Milwaukee Avenue – Ashland Avenue – Division Street (tzw. Stary Polski Trójkąt, parafialne Trójcowo), jak również w rejonie stalowni na południu Chicago w okolicach East 83th Street (dzielnica ta powstała już w 1880 roku) (Momot, Prażanowski 1995).

Dzielnice polskie tworzą większe skupiska Polaków, które swe nazwy biorą od nazw parafii. W przeszłości najlicniejsza grupa osób polskiego pochodzenia, o czym już mowa była wcześniej, skoncentrowana była w północno-zachodniej części miasta, w obrębie tzw. Trójkąta Polonijnego (Poland Triangle), który znajdował się na styku Ashland Avenue, Milwaukee Avenue oraz Division Street. Buck Town uważa się za pierwszą dzielnicę polską, a jej polska nazwa brzmi Trójcowo. Nazwano ją na cześć parafii kościoła pw. Świętej Trójcy (Durkin 2008). Powoli jednak Polacy zaczęli przenosić się z tego rejonu, a dzielnica przejmowana była przez Meksykanów i Murzynów. Dziś centrum polskich, nowych imigrantów znajduje się wzdłuż ulicy Milwaukee w rejonach ograniczonych ulicami Central Park, Milwaukee oraz Belmont, chociaż również z tych regionów widać widoczny odpyływ społeczeństwa polskiego. Teren ten nazywany jest w społeczności amerykańskiej Jackowem, ponieważ jego centrum stanowi kościół św. Jacka. Niemniej jednak rozwijające się centra osiedlenia i handlu polskiej społeczności zlokalizowane są dalej na zachód wokół ulic Central Avenue i Belmont.

Najlicniejsza polska społeczność w Chicago osiedlona jest w Portage Park w północno-zachodniej stronie, ograniczona ulicami Belmont i Lawrence od strony południowej i północnej oraz Nagle i Cicero Avenue od strony zachodniej i wschodniej. Zamieszkuje tam 18,8 tys. osób o polskich korzeniach (dane z roku 2010). Prosto na zachód od tego rejonu jest dzielnica Dunning, gdzie według spisu w 2010 r. mieszkało 10,3 tys. osób, a w 1980 roku – aż 15,1 tys. osób. Jednak i stąd Polacy, na co wskazują dane, zaczynają się przemieszczać do innych dzielnic, najczęściej w kierunku północno-zachodnim. Południowa strefa Chicago była miejscem, dokąd przybywali Polacy w przeszłości. Imigranci z Polski od początku XX wieku osiedlali się na obszarze Lower West Side (Orzechowski 1996), jak i poniżej południowej odnogi Chicago River, na terenach takich jak McKinley Park czy Bridgeport. Współcześnie główny udział polskiej społeczności (tj. 3,2 tys.) notuje się wzdłuż Archer Heights (choć w roku 1980 było tam o ponad 2,1 tys. osób więcej niż obecnie). W Almanac of American Politics z roku 2004 napisano, że „Nawet dziś, w dzielnicy Archer Heights, ledwo można przejść jeden blok bez usłyszenia języka polskiego”. Archer Heights jest dzielnicą położoną na południowym zachodzie miasta wzdłuż ulicy Archer Avenue, którą zamieszkują głównie imigranci z Podhala; przy Archer Avenue znajduje się Dom Podhalan. Podhalanie są największą grupą etniczną wśród właścicieli nieruchomości w Chicago (Zych 2005). Na południu nie ma tak licznych skupisk ludności pochodzenia polskiego w jednej tylko dzielnicy administracyjnej miasta, społeczność ta zajmuje kilka dzielnic; są to następujące dzielnice: Archer Heights, McKinley Park, Brighton Park, Clearing, West Elsdon i West Lawn.

Jednakże inne (tradycyjnie niepolskie) dzielnice odczuwają zwiększony napływ ludności o polskich korzeniach; należą do nich dzielnice: Norwood Park, Portage Park, Near North Side, Forest Glen, Garfield Ridge, Loop, Hyde Park, Beverly czy Lincoln Square. Odsetek imigrantów z Polski wśród ludności zamieszkujących konkretną dzielnicę w ciągu ostatnich dziesięciu lat zwiększył się tam od 5% do 15% (Sakson 2010). Zjawisko migrowania ze starych dzielnic śródmiejskich przez Amerykanów polskiego pochodzenia w trzecim i czwartym pokoleniu stanowi ważny terytorialny aspekt zachodzących dziś zmian w tradycyjnych lokalnych grupach polonijnych. Badania, które zostały przeprowadzone w latach siedemdziesiątych (Babiński 1977, Morawska 1975, 1977), wykazały, że wyprowadzka na obszary podmiejskie imigrantów z Włoch, Polski bądź Irlandii nie odbywała się w sposób chaotyczny, lecz była związana z mniej lub bardziej określonymi „ścieżkami etnicznymi”.

Podsumowanie

Liczne zbiorowości Polonii istnieją w większości państw Europy, w Ameryce Północnej – głównie w USA i Kanadzie, w Ameryce Południowej – w Argentynie i Brazylii, w Afryce – w Republice Południowej Afryki, oraz w Australii (Raport, Ministerstwo Spraw Zagranicznych 2013). Według Ministerstwa Spraw Zagranicznych (2013) poza terytorium Polski mieszka do 21 milionów Polaków oraz osób pochodzenia polskiego. Polonia tworzy skupiska w 43 krajach, w tym we wszystkich krajach Europy. Jak podaje Witold Rybczyński, „Polska jest czwartym krajem za Chinami, Niemcami i Włochami w liczbie emigracji na świecie” (Rybczyński 2006: 8).

Najnowsza fala emigracji Polaków do USA rozpoczyna się w 1989 roku i trwa poprzez lata 90. aż do dziś. Przypada ona na okres transformacji ekonomicznej w Polsce. Jak podkreśla Babiński (2012: 24), „Współczesna emigracja z Polski do USA w stosunkowo niewielkim stopniu różni się od emigracji do krajów europejskich”. W 1989 roku przekształcił się ustrój gospodarczy i polityczny Polski. Przepisy dotyczące możliwości wyjazdów obywateli Polski poza granice kraju zliberalizowano, co znacznie ułatwiło migracje. Nadal głównym typem emigracji do USA jest imigracja rodzinna oraz z powodów ekonomicznych. Emigruje głównie inteligencja. Etap najnowszej emigracji, jak pisze Rokicki (1992), obejmuje około 255 tysięcy osób i przypada na lata 1990–2005. Musimy mieć na uwadze, iż wartości te mają jedynie charakter szacunkowy. Nie są rzeczywistym odzwierciedleniem skali polskiego wychodźstwa, albowiem nie obejmują one rozmiarów emigracji nielegalnej. Należy stwierdzić, że proces polskiej emigracji na terytorium USA był złożony zarówno w genezie, składzie, jak i charakterze wychodźstwa. Cechował się też zmiennym natężeniem i intensywnością, co związane było przede wszystkim z polityką imigracyjną i sytuacją ekonomiczną na obu kontynentach.

Ludność Stanów Zjednoczonych jest konglomeratem osób o różnym pochodzeniu etnicznym, rasowym, o wielu wyznaniach, wielokulturowości oraz o różnym statusie ekonomicznym (Kymlicka 1999). W okresie wielu pokoleń Polonia amerykańska poddała się wielu istotnym przemianom ekonomicznym, demograficznym, kulturalnym, politycznym i społecznym. Jednym z elementów, które wynikają z powyższych czynników jest wybór lub zmiana miejsca zamieszkania (Dziekońska 2008). W literaturze przedmiotu najważniejsze jest przekonanie, że zmiana miejsca zamieszkania, będąca skutkiem emigracji, bardzo często jest przyczyną zmian w usytuowaniu społecznym zarówno jednostek, jak i całych grup społecznych.

Bibliografia

- Alba R., Nee V. (2005), *Remaking the American Mainstream. Assimilation and Contemporary Immigration*, Cambridge: Harvard University Press.
- Albański Ł., Krywult-Albańska M. (2012), Społeczno-ekonomiczny profil imigrantów w Wisconsin – analiza danych spisowych, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, nr 4/2012, s. 117–129.
- Babiński G. (1977), *Lokalna społeczność polonijna w Stanach Zjednoczonych Ameryki w procesie przemian*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Babiński G. (2009), *Polonia w USA na tle przemian amerykańskiej etniczności*, Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Banaś M. (2005), *Etniczność na sprzedaż*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Blejwas S. A. (2001), Polska diaspora w Stanach Zjednoczonych 1939–1989, w: Walaszek A. (red.), *Polska diaspora*, Kraków: Wydawnictwo Literackie, s. 91–109.
- Chojnicki Z., Dziewoński K. (1978), Podstawowe zagadnienia metodologiczne rozwoju geografii ekonomicznej, „Przegląd Geograficzny”, vol. 50, z. 2, s. 216.
- Durkin K. A. (2008), *Chicago Neighborhoods and Suburbs: A Historical Guide Paperback*, November 15.
- Dziekońska M. (2008), Migracje podlaskich elit intelektualnych do USA – spojrzenie na American Dream, w: Dajnowicz M. (red.), *Oblicze polityczne regionów Polski*, Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, s. 89–102.
- Fiń A. (2013), Odtworzone sąsiedztwo. Polscy i ukraińscy imigranci w nowojorskiej East Village, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, nr 1, s. 105–129.
- Frysztański K. (1986), *Polonia w dużym mieście amerykańskim. Studium przemian podspołeczności polonijnej w Buffalo*, Wrocław: Ossolineum.
- Gans H. J. (1996), Symbolic Ethnicity: The Future of Ethnic Groups and Cultures in America, w: Sollors W. (red.), *Theories of Ethnicity: A Classical Reader*, New York: New York University Press, s. 425–450.
- Grossman, J. R. (2004), *The Encyclopedia of Chicago Hardcover*, October 15.
- Iglicka K. (red.), (2002), *Migracje powrotne Polaków: Powroty sukcesu czy rozczarowania?. Studium 100 przypadków migracji powrotnych z Wielkiej Brytanii, Niemiec i USA*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Iglicka K. (2008), *Kontrasty migracyjne Polski: Perspektywa transatlantycka*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

- Kaganiec-Kamieńska A. (2008), *Tożsamość na pograniczu kultur. Meksykańska grupa etniczna w Stanach Zjednoczonych*, Kraków: Universitas.
- Kubiak H., Paluch A. K. (1980), Wstęp, w: tenże (red.), *Założenia teorii asymilacji*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 7–10.
- Kymlicka W. (1999), Liberal Complacencies, w: Cohen J., Howard M., Nussbaum M. C. (eds.), *Is Multiculturalism Bad for Women?*, Princeton: Princeton University Press.
- Massey D. S. (1993), Theories of international migration: A review and appraisal, „Population and Development Review”, vol. 19, nr 3.
- Momot B., Prażanowski B. (1995), *Chicago – przewodnik turystyczny*, Wydawnictwo Ostoja.
- Morawska E. (1977), *The Maintenance of Ethnicity: A Case Study of the Polish American Community in Greater Boston*, San Francisco: R&E Associates.
- Morawska E. (1980), Awans społeczny i asymilacja, w: Kubiak H., Paluch A. K. (red.), *Założenia teorii asymilacji*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 185–206.
- Morawska E. (2004), Exploring Diversity in Immigrant Assimilation and Transnationalism: Poles and Russian Jews in Philadelphia, „International Migration Reviews”, nr 4, s. 1377–1412.
- Morawska E., Sanders I. T. (1975), *Polish-American Community Life. A Survey of Research*, New York: Polish Institute of Arts and Science in America.
- Mostwin D. (1985), *Trzecia wartość. Formowanie się nowej tożsamości polskiej emigracji w Ameryce*, Lublin: KUL.
- Mucha J. (1996), *Codziennosc i odświętnosc. Polonia w South Bend*, Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Napierała P., Małek A. (2013), *Stany Zjednoczone wczoraj i dziś – wybrane zagadnienia społeczno-polityczne*, Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Orzechowski E. (1996), *Koniec Polonii w Ameryce? O kulturze polskiej i polonijnej w Stanach Zjednoczonych: szkice i materiały*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Palczyński T. (1989), *Ewolucja ideologii i przemiany tożsamości narodowej Polonii w Stanach Zjednoczonych w latach 1870–1970*, Warszawa: PWN.
- Paral R., Norkiewicz M. (2004), *Metro Chicago Immigration Fact Book*, Chicago: Roosevelt University.
- Piotrowska-Breger K. (2005), *America: A Dream Disturbed. The Unhinging of Today's Polish Immigration*, Kraków: Impuls.
- Posern-Zieliński A. (1982), *Tradycja a etniczność. Przemiany kultury Polonii amerykańskiej*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Praszałowicz D. (1986), *Amerykańska etniczna szkoła parafialna: studium porównawcze trzech wybranych odmian instytucji*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Radziłowski T. C., Stecula D. (2010), *Polish Americans Today*, Raport z badań, Piast Institute.
- Ratajski L. (1973), *Metodyka kartografii społeczno-gospodarczej*, Warszawa: PPWK, s. 82–151.
- Rokicki J. (1992), *Więź społeczna a zmiana kultury. Studium dynamiki polskiej zbiorowości etnicznej w USA*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Rybczyński W. (2006), Przedmowa, w: Rybczyński W. (red.), *Polonia i Polacy w krajach Unii Europejskiej*, Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztora, s. 8.
- Sakson B. (2005), Najnowsza emigracja Polaków do Stanów Zjednoczonych na przykładzie metropolii Chicagowskiej: stagnacja czy zmiany?, w: Nowicka E., Cieślińska B. (red.), *Wędrowcy i migranci*, Kraków, s. 165–180.
- Sakson B. (2007), Współcześni polscy emigranci w metropolii Chicago, „Przegląd Polonijny”, nr 2/07.
- Sakson B. (2009), *Zmiany zachodzące w najnowszej emigracji z Polski na teren Wielkiej Metropolii Chicagowskiej a model życia „preferowany” na emigracji*, raport z badań własnych, Warszawa: Instytut Statystyki i Demografii, Kolegium Analiz Ekonomicznych SGH.

- Sarnecki K. (2002), *Zmiany mentalnościowe Polonii amerykańskiej okręgu chicagowskiego po 1989 roku*, archiwalne materiały z konferencji „Emigracja z Polski po 1989 roku” zorganizowanej przez Instytut Studiów Polonijnych i Etnicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 10–11 maja 2002.
- Siemieńska R. (1978), *Siła tradycji i siła interesów. O źródłach białego ruchu etnicznego w Stanach Zjednoczonych*, Warszawa: PWN.
- Sosnowska A. (2012), Polacy, Żydzi i Portorykańczycy. Liderzy polskiego Greenpointu o nowojorskich grupach etnicznych, CMR Working Papers nr 56(114), Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami UW.
- Walaszek A. (red.), (2001), *Polska diaspora*, Kraków: Wydawnictwo Literackie, s. 51–117.
- Wallis A. (1987), *Ameryka – miasto*, Warszawa.
- Waters M. C., Ueada R. (ed.), (2007), *The New Americans. A Guide to Immigration since 1965*, Cambridge: Harvard University Press.
- Wirth L. (1956), *The Ghetto*, Chicago.
- Zych A. A. (2005), *The Living Situation of Elderly Americans of Polish Descent in Chicago*.

Raporty

- 2013 Yearbook of Immigration Statistic.
A National Institute for Polish and Polish American Affairs.
- Census Bureau, 2000, Summary File 4(SF4) – Sample Data PCT1, Ancestry-Polish, U.S. Census Bureau, http://factfinder.census.gov/servlet/D/CharIterationServlet?_ts=28688499812
- Department of Commerce, International Trade Administration (ITA), Office of Travel and Tourism Industries (OTTI), Fast Facts: United States Travel and Tourism Industry.
- Department Stanu Illinois- The Illinois State Department of Economic Development.
- FBP-1 Profile of Selected Demographic and Social Characteristics: 2000, People Born in Poland, U.S. Census Bureau, Special Tabulations (STP-159).
- Illinois State Statistical Yearbook.
- Immigrant Number Use for Visa Issuances and Adjustments of Status in the Diversity Immigrant Category, Fiscal Years 2003–2012, <http://www.travel.state.gov/content/dam/visas/DV-2014-Instructions-Translations/FY12AnnualReport-TableVII.pdf> [data dostępu: 20.08.2013].
- Immigrants by Country of Birth: 1961–2005, 2005 Yearbook of Immigration Statistics, U.S. Department of Homeland Security, Office of Immigration Statistics.
- Population Division. Historical General Statistics on the Foreign-born Population of the United States: 1850 to 2000, Working Paper No. 81., Washington D.C.: U.S. Census Bureau.
- Race Census of Population and Housing.
- Rank of States for Selected Ancestry Groups: 1980, Census of Population and Housing 1980 Census, <http://www.census.gov/prod/www/abs/decennial/1980.html>.
- Raport Ministerstwa Spraw Zagranicznych 2013.
- Raport Ministerstwa Spraw Wewnętrznych 2010.
- Rocznik Polonii, 2006.